

OSOBE S INVALIDITETOM KAO KORISNICI SPECIJALNIH KNJIŽNICA U SRBIJI

PEOPLE WITH DISABILITIES AS USERS OF SPECIAL LIBRARIES IN SERBIA

Marina Neđić

marina.tutunovic@gmail.com

Biblioteka grada Beograda

UDK / UDC 026:025.5-056.26(497.11)

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

Specijalne knjižnice u Srbiji raznovrsne su i dio su znanstvenih, kulturnih i pravosudnih ustanova te javnih tvrtki. Imaju manji krug korisnika nego druge vrste knjižnica. Javnost ih percipira kao elitističke, zatvorene i konzervativne institucije jer su njihovi fondovi i projekti koji se provode unutar njih ponajprije namijenjeni zaposlenima u matičnim ustanovama. Zato je uspješna dodatna promocija rada specijalnih knjižnica (sadržaja zbirki, informacijskih usluga, novih korisničkih usluga) više nego važna. Knjižnice nastoje postati moderno knjižno-informacijsko središte i trenutačnim i potencijalnom korisnicima pružiti najkvalitetniju moguću uslugu. U radu će biti predstavljene osobe s invaliditetom kao korisnici knjižničnih usluga u specijalnim knjižnicama gdje se oni pojavljuju kao korisnici raznovrsnih zbirki, kulturno-obrazovnih sadržaja i sudionici projekata. Specijalne knjižnice (najviše u ustanovama kulture, ali i pri udruženjima osoba s invaliditetom i u medicinskim ustanovama u Srbiji) nastoje svoju ulogu u životu ove društvene skupine ispuniti prilagođavajući svoje sadržaje i usluge, ali i organizirajući nove, dodatne sadržaje koji aktivno uključuju osobe s invaliditetom u život zajednice. Socijalna integracija osoba s invaliditetom najbolje se ostvaruje kulturnom integracijom. Uspješni interdisciplinarni programi (edukativne i kreativne radionice, kazališne i dramske radionice, glazbeni i likovni programi, književni programi, književni natječaji za slijepu i slabovidne osobe, izložbe, društvene aktivnosti) realizirani su partnerstvom i suradnjom specijalnih knjižnica i institucija i organizacija koje se bave osobama s invaliditetom (centri za socijalni rad, specijalne škole, udruženja osoba s invaliditetom, dnevni centri i boravci, nevladine organizacije).

Ključne riječi: inkluzivni programi, osobe s invaliditetom, specijalne knjižnice, specijalne knjižnice u Srbiji

Summary

Special libraries in Serbia are diverse. They are a part of scientific, cultural and judicial institutions, but also public enterprises. They have a narrower range of users than other types of libraries. The public perceives these libraries as elitist, closed and conservative institutions because their funds and projects conducted within them are primarily intended for employees in home institutions. That is why successful additional promotion of the work of special libraries (contents of collections, services, new customer services) is more than significant. Libraries are trying to become modern library and information centers and provide the highest quality services to current and potential users. The subject of the work will be the presentation of people with disabilities as users of library services in special libraries where they appear as users of various funds, cultural and educational contents and project participants. Special libraries (mostly in cultural institutions, but also in associations of people with disabilities and in medical institutions in Serbia) try to fulfill their role in the life of this social group by adjusting their content and services, but also by organizing new, additional content that actively involves people with disability in the life of the community. Social integration of people with disabilities is best achieved through cultural integration. Successful interdisciplinary programs (educational and creative workshops, theater and drama workshops, music and visual programs, literary programs, literary competitions for blind and visually impaired persons, exhibitions, work-occupying activities) were realized through mutual partnership and cooperation of special libraries and institutions and organizations dealing with people with disabilities (centers for social work, special schools, associations of people with disabilities, day centers and stay, non-governmental organizations).

Key words: inclusive programs, people with disabilities, special libraries, special libraries in Serbia

Uvod

U Republici Srbiji, prema *Zakonu o bibliotečko-informacionoj delatnosti*, specijalna knjižnica može se formirati kao zasebna organizacijska jedinica u državnim tijelima, tijelima teritorijalne autonomije i jedinicama lokalne samouprave, u javnim službama, trgovačkim društvima, političkim organizacijama, vjerskim zajednicama, udrugama i drugim pravnim i fizičkim osobama.¹ Korištenje fondovima specijalnih knjižnica uglavnom je ograničeno na određene korisničke skupine, ovisno o vrsti organizacije u čijem je sastavu, odnosno ovisno o specifičnu tipu korisnika. Međutim, u svijetu je posljednjih godina težnja da te knjižnice iskorače izvan okvira isključiva pružanja usluga tom uskom krugu matičnih korisnika. Specijalne knjižnice nastoje

---

¹ Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 52(2011). [citirano: 2019-05-27]. Dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3047

postati moderno knjižnično-informacijsko središte i višenamjenski centri za cjeloživotno učenje svih društvenih skupina.

U razvijenim se zemljama usluge za osobe s invaliditetom stalno usavršavaju i proširuju, a knjižnice, osmišljavanjem i ostvarivanjem uključivih programa šalju poruku da su upravo one mjesto uključivanja te grupacije u društvo. Cilj je rada upozoriti na aktivnosti specijalnih knjižnica u Srbiji koje sudjeluju u izgradnji demokratskoga društva jer pružaju usluge kojima nastoje zadovoljiti kulturne, obrazovne i informativne potrebe svakoga pojedinca i pružiti mu razonodu u slobodno vrijeme. Osobe s invaliditetom u specijalnim se knjižnicama u Srbiji pojavljuju kao korisnici raznovrsnih zbirki, kulturno-obrazovnih sadržaja i sudionici projekata. Specijalne knjižnice (najviše u ustanovama kulture, ali i pri udruženjima osoba s invaliditetom i u medicinskim ustanovama u Srbiji) nastoje svoju ulogu u životu te društvene skupine ispuniti prilagođavanjem svojih postojećih sadržaja i usluga, ali i organiziranjem novih, dodatnih sadržaja koji aktivno uključuju osobe s invaliditetom u život zajednice.

Specijalne knjižnice u muzejima

Organizacijsku strukturu u većini muzeja u Srbiji čine odjeli formirani oko tematskih zbirki – najčešće arheoloških, etnoloških, povijesnih, numizmatičkih i umjetničkih, kao i pomoćne stručne službe, poput konzervatorsko-restauratorskog odjela, odjela dokumentacije, fotolaboratorija i sl. Prema knjižnici se uglavnom odnosi kao prema pomoćnoj stručnoj službi. Neki muzeji imaju posebne odjele dokumentacije i knjižnice, a u nekima su knjižnica i odjel dokumentacije unutar iste službe. Nekada je knjižnica unutar Sektora općih službi, a pojedine su ujedinjene s odjelom za izdavačku djelatnost.² Uspješne projekte za osobe s invaliditetom možemo naći u većini specijalnih knjižnica u ustanovama kulture u Srbiji. Da bi muzeji ispunili svoju zadaću, a korisnici kulturnih dobara (proizvoda) svoje potrebe, nužno je uspostaviti ili održavati komunikacijski kanal između muzeja i okruženja.³ Aktivnosti su koje se u Srbiji realiziraju u muzejima zanimljive, dobro osmišljene i organizirane u skladu s potrebama i mogućnostima različitih kategorija osoba s invaliditetom (programi namijenjeni slijepim i slabovidnim, gluhim osobama te osobama s mentalnim oštećenjima). Za potrebe ovog rada izdvojili smo samo najvažnije projekte.

---

² Mitrić, M. Specijalne biblioteke u ustanovama kulture – stanje i problemi. [citirano: 2019-02-08]. Dostupno na: https://nb.rs/view_file.php?file_id=2619

³ Jurić Bulatović, V. Marketing u kulturi i muzeju: marketing projekta Bidermajer u Hrvatskoj. // *Informatica museologica* 27, 3/4(1996), 5-8. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/143180> [citirano: 2019-02-24].

Muzej u Smederevu ostvario je uspješnu taktilnu izložbu *Smederevo pod prstima*,⁴ čiji je cilj bio da se javnost upozori na to da nedostatak nekog od osjetila nije nepremostiva prepreka u komunikaciji. Izloženi predmeti, svjedoci kulturne i prirodne povijesti Smedereva i okolice potječu iz različitih zbirki. Popratni je tekst dodirnom bio dostupan na Brailleovu pismu, a tekst namijenjen slabovidnim osobama bio je ispisan velikim ćirilničnim slovima. Time je postignuta bit uključivosti – interakcija, programi su osmišljeni da bi potaknuli empatiju, razumijevanje i prihvaćanje razlika među ljudima, čime je obavljena višestruka edukacija publike.

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog u Novom Sadu uspješno je realizirala projekt *Dodirni i oseti: deset umetničkih dela iz zbirke Pavla Beljanskog*.⁵ Taj taktilni postav koncipiran je prema najvišim standardima utemeljenim na iskustvima u kontaktu sa slijepima i slabovidnima te na njihovu specifičnu doživljaju i izgrađivanju odnosa prema umjetnosti. Tiflo-staza, taktilni dijagrami, legende na Brailleovu pismu, gipsane kopije skulptura, kao i audiovodiči na *DAISY flash playerima*, omogućuju da se slika doživi, a skulptura osjeti, čime je publika višestruko educirana.

Knjižnica Muzeja Vojvodine specijalna je knjižnica čiji je rad usklađen s radom i organizacijom Muzeja te ponajprije nabavlja literaturu vezanu za Vojvodinu i njoj susjedna područja. Knjižnični fond čine publikacije vezane za sva područja kojima se Muzej bavi, a to su arheologija, etnologija, povijest, povijest umjetnosti, numizmatika i muzeologija. Velik su dio fonda serijske publikacije, domaće i strane, jer omogućuju praćenje suvremenih tokova znanstvenoga rada. U okviru Muzeja postoji Služba za pedagoški rad i odnose s javnošću koja osmišljava, organizira i realizira kulturne programe i aktivnosti za „netipične“ muzejske korisnike kao što su muzejske igraonice za djecu predškolske i školske dobi (djeca od 6 do 10 godina), muzejske kreativne radionice za darovitu djecu osnovnih i srednjih škola, sati slikanja, izrade skulptura prema muzejskim eksponatima i enterijeru muzejske zgrade za učenike umjetničkih škola i studente Akademije umetnosti, škola tradicionalnoga veza za kućanice, umjetničke radionice za umirovljenike i, posebno, muzejske radionice za osobe s invaliditetom. Predstaviti ćemo najvažnije radionice koje su, u okviru knjižnice Muzeja Vojvodine, ostvarene za osobe s invaliditetom. U okviru projekta Upoznajmo arheološku baštu Muzeja Vojvodine, ostvarena je suradnja između Muzeja Vojvodine i Dnevnoga boravka za osobe s invaliditetom iz Novoga Sada. Održano je više radionica na kojima su se polaznici s invaliditetom upoznali sa svijetom biljaka, naučili njihove nazive, sve kako bi se stvorila spoznaja o neraskidivoj vezi čovjeka i prirode. U praktičnom dijelu radionice polaznici su se kreativno izražavali. Poslije višemjesečna edukativna i kreativna rada realizirana je završna predsta-

---

⁴ Muzej u Smederevu. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <https://mus.org.rs>

⁵ Aktuelnosti. Ovih dana. // Spomen-zbirka Pavla Beljanskog. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <http://www.pavle-beljanski.museum/ovih-dana-strana.php?id=373>

va, mjuzikl *Cvetolisna dolina*. Osobe s invaliditetom dobro su prihvatile i radionice *Hajde da se maskiramo* (polaznici su saznali nešto više o maskiranoj povorci, o ponašanju maskirane povorke, o načinu maskiranja u prošlosti, a u kreativnu dijelu i sami su izrađivali i ukrašavali maske), zatim radionicu *Devojački sanduci* (na kojoj su polaznici saznali nešto više o etnologiji, znanosti koja proučava tradiciju i kulturu naroda koji žive u seoskim sredinama, a upoznali su se i s predmetima vezanim za seosku kućnu radinost), kao i radionicu *Pokloni mi na dar svoje ime u spomenar* (o spomenarima koji trajno svjedoče o prošlom vremenu i u kojima su se čuvale uspomene na školske dane, na prijateljstva, na ljubavi i simpatije).⁶

Novi Sad je desetljećima unatrag gradio prepoznatljivost i različitost na temelju svoje višekulturnosti i brojnih kulturnih i obrazovnih institucija u gradu. To je grad muzeja, galerija i kazališta, tradicijom bogat festivalski grad međunarodnog značenja, zbog čega je dobio kandidaturu Evropska prestonica kulture 2021. godine.⁷ Projektom *Istorija u slikama na znakovnom jeziku* planirano je da se osobama s oštećenjem sluha omogući pristup sadržajima Arhiva Vojvodine, istraživačkoj dvorani, kao i svim izložbama koje Arhiv Vojvodine organizira. Time će osobe oštećena sluha aktivno sudjelovati u društvenim događanjima u kulturi. Sinergijski rad u ustanovama najbolje se vidi u projektu *Muzej za sve*, u kojem su se udružili Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Muzej Vojvodine, Galerija Matice srpske, Društvo tumača i prevoditelja za znakovni jezik i Savez gluhih i nagluhih Vojvodine. Izrada višemedijske aplikacije s informacijama o stalnom postavu, simultano tumačenje stručnih vođenja u muzeju, realizacija kreativnih programa, tiskanje bojanke s motivima znakovnog jezika aktivnosti su koje će biti provedene u ovom specifičnu ujedinjavanju muzeja kada će se napraviti iskorak u sadržaju muzejskih institucija, ali i unaprijediti uvjeti za društveni život gluhih i nagluhih sugrađana.

Razvoj kulturnih potreba i navika djece i mladih među ključnim je strateškim ciljevima razvoja kulture u Srbiji. Kulturna animacija podrazumijeva različite načine oživljavanja kulturnih dobara, a obično uključuje koncerte, kazališne predstave, izložbe ili suvremene performanse.⁸ Ustanove kulture u Srbiji u svoje su redovite aktivnosti uvrstile programe namijenjene djeci i mladima i bave se organizacijom posebnih radionica za učenike s invaliditetom. Time pružaju stručnu potporu školama, koje obrazuju ovu populaciju pripremajući kulturno-umjetničke aktivnosti iz različitih područja (jezik i književnost, svijet oko nas, likovno i glazbeno obrazovanje). Učenici s invaliditetom redovito posjećuju koncerte, kazališne predstave, izlož-

⁶ Radionice i igraonice. // Muzej Vojvodine. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <https://www.muzejvojvodine.org.rs/index.php/radionice-igraonice/258>

⁷ Evropska prestonica kulture – Novi Sad 2021. [citirano: 2019-06-10]. Dostupno na: <http://novisad2021.rs/novi-sad-2021/?jez=lat>

⁸ Jelinčić, D. A. *Kultura u izlogu: kratak vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Zagreb: Meandarmedia, 2010. Str. 34.

be, tribine koje organiziraju razne institucije. Cilj je da djeca pokažu svoje talente, međusobno se upoznaju, druže i dobro zabave. Škola za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanović“ otvorena je za suradnju s različitim institucijama i organizacijama radi promoviranja i unapređivanja svoga rada. Njezini su učenici sudjelovali na brojnim manifestacijama: u okviru manifestacije Dani europske baštine posjetili su Muzej povijesti Jugoslavije; sudjelovali su u kvizu znanja na Kalemegdanu koji je organizirala Osnovna škola „Boško Buha“ u suradnji s Prirodnjačkim muzejom u Beogradu; sudjelovali su u izložbi *Nektar – svet dinosaura* ispred Muzeja suvremene umetnosti na Ušću.⁹

Tijekom višegodišnjeg iskustva rada s različitim interesnim i dobnim skupinama Muzej afričke umjetnosti razvio je obrazovne programe o temama iz područja afričke umjetnosti i kulture. Osim što uključuju upoznavanje s predmetima u stalnu postavu i tematskoj izložbi, obrazovni programi inzistiraju na interaktivnu radu: prezentacijama, izravnu razgovoru, *hands-on* pristupu materijalnoj kulturi te samom kreativnom (praktičnom) radu u različitim medijima. Prvi put održan 2014. godine, cilj je *Likovnoga konkursa Muzeja afričke umetnosti* djeci i mladima približiti umjetnost i kulture afričkoga kontinenta, potaknuti njihovu vizualnu percepciju, likovno istraživanje i izražavanje, stvarajući i njegujući nove generacije muzejske publike.¹⁰ Tako su učenici Specijalne osnovne škole „Anton Skala“ aktivno sudjelovali na likovnoj radionici *Afričke kuće od boja i slika*. U ugodnu ambijentu muzeja i uza zvuke afričke glazbe učenici su svojim crtežima prikazali afričke kuće onako kako su ih oni vidjeli i doživjeli. Učenici te škole 2018. godine bili su i među prvim posjetiteljima kada se ponovno, poslije rekonstrukcije, otvorio Narodni muzej u Beogradu, gdje su se upoznali sa srednjovjekovnim predmetima, nakitom, keramikom, ikonama, freskama i oružjem kojim se u tom razdoblju koristilo, te na kraju s umjetničkim djelima poznatih slikara.¹¹

Specijalne knjižnice pri udrugama osoba s invaliditetom

Savez slepih Srbije osnovan je 1946. godine i reprezentativna je organizacija slijepih u Srbiji, kako po broju članova, tako i po aktivnostima radi zadovoljavanja potreba i interesa svojih članova i ove kategorije osoba s invaliditetom uopće.¹² Bi-

---

⁹ Laban, R. Rukama do svetlosti: sto godina rada Škole za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanović“ u Zemunu (1917-2017). Zemun: Škola za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanović“, 2017. Str. 177-179.

¹⁰ Muzej afričke umetnosti. [citirano: 2019-06-11]. Dostupno na: <http://www.mau.rs/sr>

¹¹ Osnovna škola „Anton Skala“. [citirano: 2019-03-04]. Dostupno na: <http://antonskala.rs/?m=201812>

¹² O nama. // Savez slepih Srbije. [citirano: 2019-05-06]. Dostupno na: <https://www.savezslepih.org.rs/o-nama>

blioteka Saveza slepih Srbije „Dr Milan Budimir“ osnovana je 1971. godine i danas je najvažnija specijalna posudbena knjižnica za slijepe i slabovidne korisnike na teritoriju Republike Srbije, a uz to se bavi izdavaštvom, tiskanjem knjiga na Braille-ovu pismu i snimanjem u audioformatima. Danas Knjižnica posjeduje više od šest tisuća naslova u audioformatu s više nego trideset tisuća jedinica, više od pedeset tisuća knjiga na Brailleovu pismu, kao i pet tisuća primjeraka publikacija na običnom tisku. Knjige su najprije snimane na magnetofonskim vrpcama, a kasnije i na kasetama. U ovo digitalno doba to je posve prevladano jer je suvremena tehnologija olakšala stvaranje publikacija namijenjenih slijepima. Ovdje je razvijena proizvodnja publikacija u formatu zvučne knjige, kao i postojanje studija i opreme za snimanje. Savez ima dva Brailleova pisača, a angažira i spikere za audioknjige. Da svoje djelo približe slijepima, tako što će ga pročitati i snimiti, javljaju se i brojni književnici, a rado pomažu i poznati glumci. Osobito je važno to što knjižnica omogućuje korištenje građom u kućnim uvjetima. Knjižničari korisnicima šalju knjige poštom, a na adrese korisnika koji stanuju u Beogradu dostavlja ih specijalni automobil „bibliobus“. Treba istaknuti i da su, uz građu u formatu zvučne knjige, osigurani i uređaji za njihovu reprodukciju. Međutim, zastarjelost opreme i uređaja za reprodukciju, a još relativno visoke cijene proizvodnje zvučnih knjiga, osobito uz oskudno i neizvjesno financiranje rada spomenutih knjižnica, uvjetovali su posljednjih godina razvoj projekata izgradnje digitalnih zbirki elektroničkih izvora.¹³ U Biblioteci Saveza slepih Srbije „Dr Milan Budimir“ tradicionalno se organiziraju manifestacije koje pridonose većoj društvenoj aktivnosti i potičaju stvaralaštva slijepih i slabovidnih osoba u Srbiji. Gotovo četiri desetljeća provodi se *Književni konkurs Saveza slepih Srbije* na kojem sudjeluju slijepe i slabovidne osobe iz Srbije i inozemstva. Usporedo s općim natječajem, raspisuje se i poseban *Konkurs za mlade slepe i slabovidne do 18 godina*, također, za sve književne rodove i žanrove. Radi afirmacije slijepih i slabovidnih osoba više od desetljeća organizira se i natjecanje slijepih i slabovidnih Srbije u recitiranju *Kaži, ali lepo*. Na natjecanju sudjeluju slijepe i slabovidne osobe iz cijele Srbije koje imaju dara za recitiranje, a brojni su sudionici tada predstavili i svoje pjesničko umijeće kao autori pjesama koje recitiraju. Savez slepih Srbije zahvaljujući potpori Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja započinje i sa Servisom tiflološke potpore slijepoj i slabovidnoj djeci, učenicima i studentima, roditeljima i kasnije oslijepjelim osobama.¹⁴ Cilj je tog servisa i postizanje

¹³ Milunović, D. Tekst u govor: principi alternativnih metoda čitanja kod osoba sa invaliditetom. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2017. Str. 91.

¹⁴ Servis tiflo podrške. [citirano: 2019-06-06]. Dostupno na: <https://www.savezslepih.org.rs/2019/05/20/servis-tiflo-podrske>

bliže suradnje s odgojno-obrazovnim ustanovama, institucijama, medijskim kućama radi podizanja svijesti šire društvene zajednice.¹⁵

Specijalne knjižnice u socijalnim i medicinskim ustanovama

U ustanovama socijalne zaštite i specijalnim medicinskim ustanovama u Republici Srbiji svaki od oblika skrbi o osobama osmišljen je radi pružanja potrebne potpore, zaštite (egzistencijalne, psihosocijalne, zdravstvene), medicinske njege, kulturno, zabavno-rekreativnih sadržaja, radne terapije, fizikalne medicine i rehabilitacije te drugih tehničkih usluga na potrebnoj razini i kada zdravlja to zahtijeva. Izdvajamo aktivnosti koje za osobe s invaliditetom realiziraju specijalne knjižnice u Gerontološkom centru Subotica i Institutu za štitastu žlezdu i metabolizam na Zlatiboru (knjižnica Specijalne bolnice Čigota).

Gerontološki centar u Subotici,¹⁶ osnovan 1978. godine, lider je u području socijalne zaštite u Republici Srbiji. Radni terapeuti motiviraju i potiču osobe s invaliditetom (to su uglavnom osobe s tjelesnim poteškoćama) da aktivno sudjeluju u organiziranim aktivnostima. Cilj je očuvanje postojećih psihofizičkih potencijala, integracija u postojeću domsku i lokalnu sredinu i posebno njegovanje stvaralačkih potencijala i kvalitetniji život u starosti. Korisnici u Centru aktivno sudjeluju u radu dramskoscenske sekcije, uz pomoć različitih tehnika izrađuju unikatne dekorativne predmete, a posebno su zainteresirani za izradu maski. Svakako treba istaknuti suradnju ove specijalne knjižnice sa školama i udrugama koje obrazuju i okupljaju djecu s invaliditetom – SŠ „Žarko Zrenjanin“, Dom za decu ometenu u razvoju „Kolevka“ i Školski centar s domom učenika „Dositej Obradović“. Kao rezultat te suradnje tradicionalno se organizira izložba *Različiti* kako bi se skrenula pozornost zajednice na ranjive kategorije stanovništva i na njihove potrebe, te da se podupre njihovo sudjelovanje u društvenom životu, a da se prihvaćanjem različitosti nadvladaju određene predrasude. Osim visoke razine usluga koje ova ustanova socijalne skrbi pruža svojim korisnicima u području kulture, njezina je posebnost što vrednuje višejezičnost i raznolikost. U bogatu su knjižničnom fondu naslovi na hrvatskom, mađarskom, njemačkom i romskom jeziku, a postojanje internetske stranice na romskom jeziku govori o tome koliko je to pozitivan, pravi primjer za mnoge druge institucije.

Knjižnica Instituta za štitastu žlezdu i metabolizam na Zlatiboru Čigota¹⁷ osnovana je kad i ustanova u okviru koje se nalazi. Pacijenti iz svih dijelova tadašnje Jugoslavije sedamdesetih godina prošlog stoljeća radnu su terapiju bolje podnosili

---

¹⁵ O nama. // Savez slepih Srbije. [citirano: 2019-05-06]. Nav. izv.

¹⁶ Gerontološki centar u Subotici. [citirano: 2019-02-06]. Dostupno na: <http://www.gerontoloski.rs>

¹⁷ Književne večeri i izložbe. // Specijalna biblioteka Čigota. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <http://www.cigota.rs/strana/književne-veceri-i-izlozbe>

uz glazbu, mali fond knjiga i časopisa u Knjižnici koja je funkcionirala unutar radne terapije. Od 1979. godine Knjižnica je počela s radom samostalno, u namjenski projektiranu prostor. U početku je knjižni fond bio vrlo skroman i sastojao se od stručnih knjiga i časopisa iz područja medicine, ali istodobno je počela nabava knjiga iz beletristike, za potrebe pacijenata, gostiju i zaposlenika. S vremenom je ova knjižnica prerasla u renomiranu specijalnu knjižnicu s oko 6000 knjižničnih jedinica. Od neknjižne građe u knjižnici su elektronička izdanja iz raznih područja medicinskih znanosti, a uspostavljen je i elektronički katalog knjiga. Razni kulturni programi organiziraju se cijele godine. Više od dva desetljeća u okviru ciklusa *Kultura, umetnost, duhovnost, nauka, zdravlje* knjižnica organizira izvanredne književne večeri (do sada gotovo 200) te izložbe posvećene znamenitim osobama. Dobra knjiga, kvalitetna izložba, uspješna književna prezentacija i razgovor s piscima ljekoviti su za sve korisnike knjižnice. Organizirane su i rasprave, predavanja, koncerti, kazališne predstave. Obavljanjem svoje misije *Kultura je deo zdravlja* ova knjižnica pokazuje svoju društvenu odgovornost i pridonosi poboljšanju općeg stanja osoba s invaliditetom.

Zaključak

Socijalna integracija osoba s invaliditetom najbolje se ostvaruje kulturnom integracijom. Uspješni interdisciplinarni programi (edukativne i kreativne radionice, kazališne i dramske radionice, glazbeni i likovni programi, književni programi, književni natječaji za slijepe i slabovidne osobe, izložbe, društvene aktivnosti) realizirani su partnerstvom i suradnjom specijalnih knjižnica, institucija i organizacija koje se bave osobama s invaliditetom (centri za socijalni rad, specijalne škole, udruženja osoba s invaliditetom, dnevni centri i boravci, nevladine organizacije). Cilj svih projekata, koji se u specijalnim knjižnicama u Srbiji realiziraju za osobe s invaliditetom, dostupnost je knjižničnih usluga i ostvarivanje prava na kulturu i informiranje posebno ugroženih kategorija, socijalizacija i njihovo uključivanje u javni život lokalne sredine te njihov doprinos razvoju, povećanje broja korisnika knjižničnih usluga, prevladavanje predrasuda i ostvarivanje socijalne jednakosti.

Literatura

Aktuelnosti. Ovih dana. // Spomen-zbirka Pavla Beljanskog. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <http://www.pavle-beljanski.museum/ovih-dana-strana.php?id=373>

Evropska prestonica kulture – Novi Sad 2021. [citirano: 2019-06-10]. Dostupno na: <http://novi-sad2021.rs/novi-sad-2021/?jez=lat>

Gerontološki centar u Subotici. [citirano: 2019-02-06]. Dostupno na: <http://www.gerontoloski.rs>

- Jelinčić, D. A. *Kultura u izlogu: kratak vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Zagreb: Meandar-media, 2010.
- Jurić Bulatović, V. *Marketing u kulturi i muzeju: marketing projekta Bidermajer u Hrvatskoj*. // *Informatica museologica* 27, 3/4(1996), 5-8. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/143180> [citirano: 2019-02-24].
- Književne večeri i izložbe*. // *Specijalna biblioteka Čigota*. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <http://www.cigota.rs/strana/knjizevne-veceri-i-izlozbe>
- Laban, R. *Rukama do svetlosti: sto godina rada Škole za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanić“ u Zemunu (1917-2017)*. Zemun: Škola za učenike oštećenog vida „Veljko Ramadanić“, 2017.
- Milunović, D. *Tekst u govor: principi alternativnih metoda čitanja kod osoba s invaliditetom*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2017.
- Mitrić, M. *Specijalne biblioteke u ustanovama kulture – stanje i problemi*. [citirano: 2019-02-08]. Dostupno na: https://nb.rs/view_file.php?file_id=2619
- Muzej u Smedrevu*. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <https://mus.org.rs>
- Muzej afričke umetnosti*. [citirano: 2019-06-11]. Dostupno na: <http://www.mau.rs/sr>
- O nama*. // *Savez slepih Srbije*. [citirano: 2019-05-06]. Dostupno na: <https://www.savezslepih.org.rs/o-nama>
- Osnovna škola „Anton Skala„*. [citirano: 2019-03-04]. Dostupno na: <http://antonskala.rs/?m=201812>
- Radionice i igraonice*. // *Muzej Vojvodine*. [citirano: 2019-02-24]. Dostupno na: <https://www.muzejvojvodine.org.rs/index.php/radionice-igraonice/258>
- Servis tiflo podrške*. [citirano: 2019-06-06]. Dostupno na: <https://www.savezslepih.org.rs/2019/05/20/servis-tiflo-podrske>
- Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti*. // *Službeni glasnik RS* 52(2011). [citirano: 2019-05-27]. Dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3047